

La prilukto.

Kiel nun prilukti ĉi tiujn infektajn malsanojn? Antaŭ ĉio oni kompreneble devas klopodi malhelpi la disvastiĝon de la infektajoj. Multaj virusmalsanoj estas disvastigataj *mekanike*, solesole per tuŝoj sinsekvaj al malsana kaj sana plantoj, sed ŝajne por la plimulto de la menciitaj fruktarbaj virusmalsanoj la infektado ne okazas tiel facile. Por la plimulto el ili oni sukcesis infekti sanajn arbojn nur per *greftado*, greftante en ilin branĉetojn de malsanaj arboj.

Multaj virusoj estas disvastigataj fare de *insektoj*, jes, en multaj kazoj la perinsekta transkonduko de la infektajo estas la sola, natura infektomaniero, kiu laŭ nia scio ekzistas por la koncernaj virusspecoj. En la kazo de tiuj virusmalsanoj, ĉe kiuj oni povas nur transkonduki la infektajon per greftado, oni supozas, ke fakte ekzistas unu aŭ pluraj insektospecoj, kiuj en la naturo transkondukas la infektajon, kaj kiuj estas bezonataj por tiu tasko — oni nur ankoraŭ ne malkovris, pri kiuj insektospecoj temas. Konstanta kaj zorgema prilukto kontraŭ suĉantaj insektoj kiaj afidoj, plantocimoj kaj cikadoj per nikotino, DDT-preparajoj, ktp. estas nepre farenada. Se temas pri danĝeraj virusmalsanoj, oni senkompatate devas ekstermi la atakitajn arbojn (komparu la drastan prilukton kontraŭ „*Phony peach*” supre menciitan). Ekzistas la eblo, ke la suko de malsanaj arboj povas esti kondukata per tondiloj kaj tranĉiloj al sanaj arboj dum pritrancaj operacioj. Oni tial devas prizorgi, ke la malsanaj arboj estu laste pritraktataj en kazoj de malsanoj ne tiom severaj, ke oni volas praktiki la drastan ekstermadon. Specialan respondecon oni havas en arbokulturejoj, kie oni edukas junajn arbojn. Senkompatate oni tie devas ekstermi infektitajn arbojn, eĉ en kazoj, en kiuj temas pri relative malseveraj malsanoj.

Kontraŭ „*Peach yellows*” (*Prunus Virus 1*) kaj „*Peach rosette*” (*Prunus Virus 2*) oni povas uzi rektan metodon. Oni simple povas kuraci infektitajn junajn arbojn trempante ilin, kiam ili estas en la dorma stato, en ujon da akvo varma je 50° C.

Bedaŭrinde oni ne en ĉiuj kazoj estas tiel bonŝanca, ke oni povas liberigi planton de virusoj per tia artefarita „febroy”, sed tre interese estas, ke oni plurfoje konstatis, ke altaj temperaturoj havas reduktan efikon al la virusmalsanoj. En usonaj ĉerizkulturoj oni konstatis, ke longa malvarma periodo pliintensigis la simptomojn de „*Rusty-mottle*”, kaj ke la simptomoj de alia virusmalsano, „*Cherry yellows*”, ankaŭ dependas de la temperaturo: altaj temperaturoj tuj post la florado malfortigas la simptomojn. Same oni en Bulgario konstatis fortajn mozaiksimptomojn en piro en 1935, 1936 kaj 1937, sed ne en 1938, kiam la temperaturoj estis eksterordinare altaj.

**

Klarigo pri kelkaj neologismoj:

pedicelo (angle: pedicel) = pedunkleto de la unuopa floro en infloresko, kies pedunklaj floroj sidas sur komuna akso.

pedunklo = florporta tigo.

ŝoso (angle: shoot) = nova elkreskajo el burĝonajo konsistanta el, ordinare, tigo kun ĝiaj folioj.

PLIBONIGO DE LA SANO DE LABOR-KORPUSO EN MALAJUJO

de J. W. SCHARFF, M.D., D.P.H.

Ĉefa saneca oficisto en Singaporo.

El la gazeto „*Soil and Health*” (Grundo kaj Sano) (printempo, 1948; numero dediĉita al la memoro de kavaliro Albert Howard; pp. 75-78) tradukis T.L.C.B.

Danke pagante tributon al la memoro de kavaliro Albert Howard mi rememorigas okazon en la aŭtuno de la jaro 1936, kiam li faris vivplanan kaj stimulan paroladon al kunveno de homoj, kiuj studadas la publikan higienon, en la *London School of Hygiene*, pri sia Indora¹⁾ sistemo de kompoŝtigo. Por mi tio estis la komenco de aliigita perspektivo pri la tropika higieno, en kiu la plena konservado anstataŭigu la nur partan konservadon de tio, kio restas post detruo per cindrigo. Mi memoras kun dankemo la helpemajn kaj konvinkajn kritikojn de kavaliro Albert, kiam ajn iu petis, ke li konsideru aŭ pridiskutu la perpleksigajn problemojn pri la utiligado de urbaj kaj vilaĝaj forjetaĵoj.

Mi decidigis, ke kiam mi revenos al Malajujo en la sekvanta jaro, mi esploros, ĉu ne estos eble organizi en tiu lando modifitan sistemon de sanitarigo bazitan sur la ideo de humo-fabrikado, samtempe evitante la riskon, ke oni eble per tio disvastigu intestan infekton, kiun oni ĝis nun timis. Post du-jara periodo, dum kiu oni eksperimentis pri la farado de kompoŝto el vilaĝaj forjetaĵoj kaj necesejaĵoj, oni priskribis en referato legita ĉe la jarkunveno en Kuala Lumpur de la Malajuja filio de la Brita Medicina Asocio je la 23-a de Marto, 1940, du senriskajn kaj praktikeblajn metodojn, jam uzatajn en Singaporo.

Post kiam estis forigita mia maltrankvilo pri la disvastiĝo de malsanmikroboj, mi komencis esplori la kompoŝtproblemon el ankoraŭ alia vidpunkto. Mi volis kompreni, kiel ĉi tiu malnova konserv-metodo povus esti utiligata por la apartaj bezonoj de la primitivaj komunumoj, ĉe kiuj mi tiam laboris. Ĉi tiuj homoj estis logitaj el la landoj, kie ili antaŭe loĝis, por labori ĉe la industrio de kaŭĉuko aŭ rilataj al tio. Ili grandmezure dependis de nutraĵoj importitaj aŭ de aliaj produktaĵoj el grundo, kiu jam fariĝis eroziita kaj ne-produktema.

La pligrandiganta streĉo kaj ektimo de tiuj antaŭ-militaj jaroj evidentigis, ke unu el la rimedoj, per kiuj la loĝantoj de Malajujo devas sin pretigi kontraŭ invado, estas pligrandigi la produktadon de nutraĵoj, kaj estis evidente, ke se la organikaj forjetaĵoj povos esti plene utiligataj per la farado de kompoŝto, tio malpligrandigos la riskojn de malsato en okazo de blokado. Ĉio ĉi tio ege efikis por akceli kaj stimuli la penojn, kiujn oni tiam faris en Malajujo, por ŝanĝi la sanitaran organizon tiel, ke oni povu fari kiel eble plej multe da kompoŝto kiel eble plej rapide. Tiel okazis, ke antaŭ Septembro, 1939, kiam eksplodis la milito kontraŭ Germanujo, kaj dum la

¹⁾ *Indore*, provinco (princlando) kaj urbo en Hindujo.

ekstrema oriento ankoraŭ estis en paco, ĉio estis plene aranĝita por malgranda eksperimento (en la kadro de la pli ampleksa projekto), celanta provi, kio estos la efiko de ĉi tiu nova sanitara procedo al kelkaj el tiuj, kiuj partoprenis en ĉi tiu vasta projekto.

Mi tiam estis senpere priresponda pri grupo de ĉirkaŭ 500 laboristoj, plej multe Hindoj, kiuj kune kun siaj familioj konsistigis komunumon de ĉirkaŭ 2500 personoj en ĉiaj aĝoj. La viroj estis daŭre okupitaj pri publikaj laboroj, kaj estis ĉe tio plejparte sub mia persona kontrolo. Pri ilia sano kaj bonstato mi aparte zorgis dum multe da jaroj. Oni rigardis ilin kiel grupon de laboristoj duon-fakulaj, kiuj ricevis kontentigajn salajrojn; ili havis taŭgajn loĝejojn kaj iliaj edzinoj kaj familioj regule vizitis la prisanajn konsultojn. La eksplodo de granda milito en Eŭropo rezultigis kondiĉojn sufiĉe urĝajn, ke oni povu permesi al si asigni vastajn areojn da tero apud iliaj domoj kiel parcelojn por la kulturado de legomoj; oni instigis tiujn virojn kaj la virinojn, kiuj loĝis kun ili, dediĉi sian liberan tempon al la kulturado de legomoj kaj fruktoj. Oni donis al ili la teron, kondiĉe, ke ili faru el la vilaĝaj forĵetaĵoj maturan kompoŝton, kaj enfosu ĝin, kaj poste manĝu la tiel produktitajn legomojn; oni ne permesis, ke ĉi tiuj estu vendataj. La loka terkultura departemento pruntedonis siajn inspektistojn kaj oficistojn por instrui al la viroj, kiel plej bone kulturi la legomojn, kaj oni organizis kursojn por montri, kiel oni pretigu kaj kuiru ilin. Oni jam komencis la pogranda faradon de kompoŝto, kaj dum la monatoj antaŭ la komenco de la entreprenon oni pretigis por ĉi tiu granda eksperimento provizon de pli ol mil tunoj da kompoŝto. Sed antaŭ ol forpasis ses monatoj la amasigitaj provizoj da kompoŝto jam estis foruzitaj, kaj estis necese fari pli energiajn paŝojn por pligrandigi la provizon, kiel ankaŭ por kontentigi la kreskantan postulon.

Al ĉi tiu respondeco pri sia propra bonstato la viroj respondis en rimarkinda maniero. En la daŭro de la sekvantaj monatoj ĉe la laboristoj la apation kaj la indiferentecon anstataŭis la intereso kaj la entuziasmo, kiam evidentiĝis, kiel bone kreskas vegetaĵoj en grundo fekundigita per kompoŝto. Antaŭ la fino de la unua jaro estis evidente, ke ĉi tiu jam provizis ian pluan stimulon. Mi miris, vidante kiom multe pliboniĝis la vignejo kaj energio, kiujn elmontris tiuj laboristoj responde al la postuloj por pli forta laboro pro la kreskanta streĉo de niaj milit-preparoj.

Mi havas tre vivan memoron pri unu grupo de geknaboj, kies patro fariĝis entuziasma legom-kulturisto rezulte de ĉi tiu movado, kaj kies tuta familio kunuliĝis kun li en ĉi tiu libertempa laboro. Ĉi tiuj geknaboj, kies staton antaŭ la komenco de la entreprenon mi bone memoras, tiam neniel elmontris la entuziasmon aŭ la travibrantajn ĝojojn de la juneco, sed ĉiam vidiĝis kun iom malgajaj, malviglaj kaj preskaŭ rezignaciaj mienoj. Ili jam estis kuraciste esploritaj, (kiel ankaŭ estis ĉiuj anoj de la tuta grupo, pri kiu mi nun parolas), kaj ĉe la geknaboj (almenaŭ el kuracista vidpunkto), ne troviĝis ia malsano, — sed tiam okazis mirindaĵo. La bon-kvalitaj ĝarden-produktaĵoj de la patro

komencis aperi ĉiam pli abunde, kaj antaŭ ol forpasis malpli ol ses monatoj, tiuj geknaboj transformiĝis. Tiel, subite, ili jam fariĝis tute malsamaj estaĵoj. Iliaj movoj jam fariĝis pli viglaj; iliaj okuloj brilis pro feliĉeco; ilia tuta mieno kaj perspektivo evidentiĝis, kiajn nove spertatajn travibrantajn sentojn kaj kian plezuron ili jam ĉerpas el la vivo. Sed tio estas nur unu ekzemplo el multaj. La nombro de la homoj, kiuj partoprenis en la tuta entreprenon estis tiel granda, ke estas apenaŭ kredeble, ke ni faris eraran konkludon. Ne troviĝis ĉe tiu grupo ia manko de ordinara nutraĵo; do ne sufiĉas supozi, ke tiun mirindan efikon kaŭzis nur la pligrandiĝo de la kvanto de la legomoj manĝitaj; aliaj, kaj sendube ne malgravaj faktoroj estis la pliboniĝo de ilia kvalito, kaj la metodo, laŭ kiu oni kulturis ilin.

Mi kredas, ke en ĉi tiu pli-malpli primitiva komunumo, kiu konsistis el Hindoj kaj malmultaj Ĥinoj, la sola afero kiu estis mankinta en ilia socia medio, kaj kiu estis necesa por estigi ĉe ili staton de plena kaj malfalsa sano, estis tiu kunigo kun fekunda grundo. Ĉi tiun ligitecon ili antaŭe estis perdintaj sekve de sia transiro al la industrio — aŭ eble, kiel oni povus tion esprimi — pro sia erara perspektivo rilate al la civilizo.

Tio estis la bildo, kiu jam tiel frape disvolviĝis antaŭ mi, kiam en Decembro 1942, simile al ektondro la Japanoj komencis sian atakon per forta aer-atako kontraŭ Singaporo. La invado en Malajujon, kiu tiel rapide kaj tiel tragedie finiĝis per la perdo de Singaporo, estis komencita.

Iom poste oni sendis min, kiel konsilanton pri la militista medicino por la armeo de sud-orienta Azio — kiel eron en la militiro, kiu helpis efektiviĝi la malvenkon de la Japanoj. Fine mi multe kontentiĝis pro tio, ke mi povis partopreni en nia venka elŝipiĝo ĉe Singaporo en Septembro, 1945. Tio ja estis ĝoje ekscita okazaĵo, sed por mi ĝi havis nuancon de malĝojo pro la mizero kaj dezertiĝo kiuj trafis Malajujon pro la krueleco kaj misregado de la Japanoj. El la vidpunkto de mia aparta eksperimento, katastrofo venis frue, kaj estis komplete. La pli multaj el la hindaj viroj estis cedintaj antaŭ falsaj promesoj aŭ minacoj de malvirtaj japanaj oficistoj, kaj irintaj labori je la fervojoj. Multaj el ili jam mortis aŭ perdis la sanon. Iliaj edzinoj kaj familioj estis dissemataj, iliaj ĝardenoj estis prirabataj de ŝtelistoj, kaj restis nekulturitaj. Multjara laborado necesos, por rekonstrui novan komunumon laboristan ĝis punkto, ĉe kiu estos eble rekomenci la eksperimenton. Por fari taŭgan socian fonon, oni bezonas longe kaj zorge prepari. Tio jam estas tasko, kiun devos entrepreni pli junaj homoj; sed mi povis resti en Malajujo sufiĉe longe por konstati, ke oni jam faris almenaŭ komencan kun tiu celo. Kiam mi kompletigis mian militistan servon, jam alvenis la tempo por mia ekŝiĝo el oficiala deĵoro eksterlanda.

Dank' al la inspira gvido de la mortinta kavaliro Albert Howard, mi kredas, ke jam proksimiĝas nova epoko rilate al la publika higieno, en kiu la efektiva signifo de la rilato inter fekunda grundo kaj vigla sano estos tutmonde agnoskata.